

Наталія ЧОРНА,

спеціаліст вищої категорії, вчителька Циганівської СЗШ,
Синельниківського р-ну Дніпропетровської обл.

Уроки мислення серед природи

Клас 4.

Тема. Бджілка-трудівниця.

Мета. Ознайомити учнів зі звичками бджілок; на яскравих прикладах довести, що вони – великі трудівниці; удосконалювати навички зв'язного мовлення; вчити порівнювати та аналізувати факти; збагачувати словниковий запас учнів новими словами; сприяти розвитку розумових здібностей, розширенню кругозору учнів; розвивати спостережливість, уміння бачити те, що раніше залишалось поза увагою; виховувати в учнів основи матеріалістичного світогляду, викликати почуття любові й бережного ставлення до природи і рідного краю, народної творчості; сприяти вихованню естетичних почуттів; виробляти навички роботи в колективі.

Місце проведення: садок.

Підготовка до екскурсії. (Дослідницько-пошукова робота. Тема "Бджілка").

Міні-проект "Бджілка – трудівниця".

Завдання для 1 групи: "Хвилинка відпочинку". (Ігри).

Завдання для 2 групи: "Народ скаже, як зав'яже". (Прислів'я, приказки, повір'я).

Завдання для 3 групи: "Конкурс загадок".

Завдання для 4 групи: "Поетична хвилинка". (Вірші, легенди, пісні).

Хід екскурсії

I. Організаційний момент.

Я люблю свою хату, і подвір'я й садок.
Де і сонця багато, і в жару холодок.
Тихо й затишно, квіти коло хати цвітуть,
І невтомно все літо бджоли в цвіті гудуть.

II. Хвилинка спостереження. Актуалізація досвіду.

1. Інтерактивна вправа "Прогнозування".

– Діти, чому, на вашу думку, ми прийшли в сад?

2. Інтерактивна вправа "Інтерв'ю за три кроки".

– Яка зараз пора року? Який місяць?

– Яке сьогодні небо? Чи був вітер?

– Чи були опади вранці?

– Назвіть температуру повітря.

– Спрогнозуйте, яким буде сьогоднішній день.

III. Підготовка учнів до сприймання.

– Через кілька днів закінчиться квітень (травень, червень). Чим він вам сподобався? (Ясно сонечко світить; своєю зеленню; тим, що все ожило; позоло-

тилося кульбабками шкільне подвір'я; як цвітуть дерева).

– Які дерева (квіти) вже відцвіли?

– Які зараз квітнуть?

– Біля якого дерева зупинилися ми з вами? (Біля яблуні).

– Що цікавого ви помітили на ньому?

– Діти! Я щиро радію вашим розповідям, бо народилися вони з уважних спостережень за природою. Я ще радію і від того, що у вашому маленькому серці проростають зернятка доброти і любові до рідного краю. Дуже добре мати своїх зелених друзів, піклуватися про них.

IV. Мотивація. Оголошення теми і завдань екскурсії.

– Сьогодні наш урок відбудеться під блакитним небом. Запрошує нас до себе в гості маленька рожевошока яблунька. Вона хоче познайомити нас зі своїми друзями. Хто вони, дізнаєтеся, коли відгадаєте загадку.

Не мотор, а шумить.

Не пілот, а летить.

Не змія, а жалить.

– Слово *бджілка* дуже давнє. Перші звуки цього слова "бдж" нагадують дзижчання бджоли, тому й назвали цю комашку за характерним дзижчанням під час польоту. Тож наше завдання полягатиме в тому, щоб якомога більше дізнатися про бджілку: де живе, чим харчується, яку користь приносить саду й людям.

V. Проведення екскурсії.

1. Постановка проблемних завдань у процесі колективних спостережень.

– Діти, коли до вас приходять гості, які перші слова говорять? А як ми привітаємося? (Тихенько, щоб не наполохати бджілок). Станемо навколо яблуньки і привітаємося. Доброго дня, яблунько!

Заспіваємо для неї веселу пісеньку "На городі яблуня зацвіла" (сл. М.Турківського, муз. В.Стенценка).

1. На городі яблуня зацвіла.

І від бджілок радісно загула. (Двічі)

На городі яблуня зацвіла.

2. Ой, летять-злітаються недарма,

Їх ласкаво яблуня обійма. (Двічі)

Ой, летять-злітаються недарма.

3. Не бояться бджілоньки в небі хмар,
З ніжно-білих квіточок п'ють нектар. (Дівці)
Не бояться бджілоньки в небі хмар.

– Де повсідалися бджілки на яблунці?

– Чому вони сидять на квітках, а не на листочках?
(Бо вони працюють; яблунька щедро пригощає їх медком; приваблює їх квіточка медовим ароматом).

– То що ж роблять бджілки на квітці? (Беруть з серединки квіточки солодкий нектар, з якого виготовляють мед).

– Чи можна назвати бджілок садівниками? Чому?
(Бо вони запилюють квіти. Цим сприяють утворенню плодів. А в плодах досить насіння, з якого виростають нові рослини).

2. Творча робота "Портрет бджілки".

– Уважно роздивіться бджілку. Яка вона?
(Маленька, коричнева з жовтенькими смугами, крильця прозорі).

– Скільки у бджілки лапок? Які вони? (Волохаті).

– Що вона ними робить? (Пилок збирає).

– Що дивного є у бджілки? (У неї 5 очей, щоб краще орієнтуватися).

– Ми бачимо тільки двоє великих, інші 3 майже непомітні, допоміжні. Завдяки їм бджілки визначають час доби, знають, коли повертатися додому. Комахи розрізняють білий, жовтий і синій кольори. Орієнтуються за сонцем.

3. Інформ-дайджест "Це цікаво знати". Розповідь з елементами бесіди.

– Придивіться, як бджілка бере нектар. (Вона занурює голівку глибоко у квіточку і своїм маленьким хоботком набирає солодкий нектар).

– Як бджоли довідуються, що десь з'явилося багато нектару? (Від своїх розвідниць. Ті відшукують медоносні рослини і негайно повідомляють про них сім'ю. Своєрідними рухами тіла – танцями показують, куди летіти, в якому напрямі. Коли ж одна розвідниця запрошує до лісу, а інша – в сад, то перемагає та, яка краще танцюватиме).

– Що ви ще знаєте цікавого про бджіл? (Розповіді дітей).

– Коли приручили медоносну бджолу – точно невідомо. Але вже три тисячі років тому у Древньому Єгипті було розвинуте бджільництво. Спочатку бджіл розводили у дуплянках. Їх підвішували до дерев у лісі. Потім дуплянки ставили на лісових галявинах. А згодом розташовували у садах. Так виникли пасіки.

– Щоб бджоли зібрати 100 г меду, їй потрібно відвідати 1 мільйон квіток. У сприятливий рік бджолина сім'я заготовляє 50–70 кг меду лише за час квітання липи. Щоб зібрати 5–6 кг гречаного меду, комахи повинні побувати на 8–9 мільйонах квіток.

– Діти, подивіться уважно на задні ніжки бджілки. Що то жовте на них?

– А для чого пилок несуть у вулик? (Складаючи пилок у чашечки, бджоли додають до нього по краплині меду і замішують пилкове тісто. Таке пилкове тісто починає бродити. Утворюється бджолинний хліб. Його називають пергою. Без неї бджолина сім'я не проживе).

– Чи доводилося вам бачити бджілок, коли вони п'ють воду? (Вони набирають воду і несуть у вулик. Вода потрібна їм для приготування кашки і для охолодження у спеку).

– Як живуть бджілки? (Вони живуть великими сім'ями у спеціальних вуликах. Між членами сім'ї існує чіткий розподіл доручень. А розподіляють вони ці доручення так. Наймолодші бджілки, яким минуло тільки 3–4 дні від народження, прибирають і чистять своє гніздо, образно кажучи, прибирають у своїх кімнатах. А коли трішки підростуть, зміцніють, починають годувати личинок – маленьких діток. Коли їм виповниться два тижні, вони залучаються до будівництва. Приблизно на двадцятий день свого життя вже вилітають збирати нектар. Старі бджілки теж працюють. Вони носять воду і далеко від свого житла не відлітають).

– А чи є серед бджілок головний член у сім'ї? ... Звичайно, є. Це матка, вона не здатна будувати гнізда. У неї одна турбота – відкладати яйця. До неї всі ставляться, як до господині: годують, оберігають. Адже сім'я без матки не може жити.

4. Інтерактивна вправа "Мозковий штурм".

– Діти, як ви вважаєте, чи є у бджолиних сім'ях ледарі? (Є. Це трутні. Вони з'являються навесні, коли починається розмноження бджіл, і живуть до кінця літа. Потім бджоли їх виганяють).

– Чи знаєте ви, як зимують бджілки? (Готуючись до зими, бджоли не впадають у сплячку. З настанням холодів вони перестають рухатися, збиваються у купу, зігріваючи одна одну. А в цей час продовжують живитися медом і цукровим сиропом, який їм спеціально постачають бджолярі. А скупчуються вони на листках, які утворені чашечками з воску і називаються стільниками. Бджоли затикають прополісом усі щілини, зменшують льоток (віконечко, через яке влітають і вилітають з вулика).

VI. Усвідомлення матеріалу.

1. Побудова діалога.

– Діти, а якщо ми перенесемося у казку. Подивіться, чим служать квіти бджілкам. Чашечками, з яких яблунька пригощає медком. Ось на гілочку сіла бджілка. Як ви думаєте, про що стали розмовляти гілочка та бджілка? Складіть діалог. Передайте в особах їхню розмову.

– Чого прилетіла? Чого? – злякано прошепотіла яблу-
нева гілочка.

– Квіткового соку напитися, щоб медком інших при-
гостити, – задзижчала бджілка.

Заспокоїлася гілочка, підставила білу запашну квіточ-
ку і сказала:

– Пий, пий! На здоров'я!

2. Міні-проект "Бджілка-трудівниця".

1 група учнів: "Хвилинка відпочинку".

Біля гаю хатку маю,
День у день я вилітаю:
Чекає мене праця влітку –
Оглядаю кожну квітку,
Легко лину над лужком,
А частую всіх медком.

Милі бджілки-трудівниці
Вже взяли собі за звичай
В сад до квітів прилітати
І нектар скоріш збирати.
Потім медом частувати
І дорослих, і малих –
Оздоровлювати всіх.

Гра "Бджілка".

Гей, збирайтесь, любі друзі,
Погуляємо на лузі,
Бо скінчилася зима,
І настала вже весна.
Раз, два, три – коло утвори!
(Діти стають у коло).

Ось і бджілка летить.
А хто буде водить?
Раз, два, три – це будеш ти!
(Показують на бджілку).

Ми по колу йдемо,
Бджілку-маму зведемо.
Ти дивись, не підглядай,
Хто назвав тебе – вгадай!
(Хтось з дітей промовляє слова, а бджілка вгадує).
– Жу-жу-жу, я із бджілкою дружу!

2 група учнів: "Народ скаже, як зав'яже".

Прислів'я, приказки.

Учні згадують прислів'я, приказки про бджілок.

Люди раді літу, а бджола квіту.
Де багато квіток, там і медок.
Маленька бджілка, а й та трудівниця.
Люди раді літу, а бджоли квіту.

Працьовитих людей порівнюють з бджілками:

Трудолюбива, мов бджола.
Працює, як бджілка.
Бджіл тримати – не в холодку лежати.
Липень медовий бджілок чарує.
Хто бджіл боїться, той меду не їсть.

Бджолиний рій навчає жити у праці та по справед-
ливості.

Прикмети.

Якщо бджоли вилітають вранці – рано – на ясну погоду.
Якщо довкола квіток жовтої акації багато бджілок –
на ясну погоду.

Бджоли скупчилися на стінках вулика – на велику спеку.

Бджоли дзижать сильно узимку – до дощу.

Бджоли літають допізна – на непогоду.

Бджоли злі і жалять – перед посухою.

Якщо загули бджоли над горобиною, то незабаром
почнетесь літо.

3 група учнів: "Конкурс загадок".

Понад квітами літає, солодку росу збирає.
(Бджола).

Серед літа біля липки
Виграють сопілки, скрипки.
Це не скрипки, не сопілки,
То медок збирають ... бджілки.

Стоїть покров, в ній дірочка готова;
Летить свят-дух – у дірочку шурх! (Бджоли і вулик).

У вишневому садку чути пісеньку таку:

– Джи-джи-джи, – на весь садок,
Нам нектар – а вам медок.
Аж тремтить тоненька гілка,
То медок збирає ... бджілка.

Коло вуха завірюха, а у вусі ярмарок.
(Бджоли і вулик).

Я труд поважаю, все літо літаю

У поле, до гаю, збираю медок

З різних квіток.

Кого не злюблю, того я вжалю. (Бджола).

Стоїть завод у полі. Який? А це секрет.
Працюють в ньому бджоли, виготовляють мед.
(Вулик).

4 група учнів: "Поетична хвилина".

– Які вірші, казки, легенди про бджілок ви читали?

Школа

Бджілоньки – на квіти,
Дітоньки – до школи.
Там збирають мудрість,
Як мед у полі бджоли.

М. Підгірянка

Дві розвідниці бджоли
В вулик звістку принесли:
При дорозі до села
Вранці липа розцвіла.

А. Качан

Польові дзвіночки

Піднімає джміль фіранку.

Каже:

– Доброго вам ранку!
Як вам, бджілко, ночувалось?
Чи дощу непочувалось?
Виглядає бджілка з хати:
– У дзвіночку добре спати.
Цей дзвіночок, як намет,
Тільки дощ, як кулет.

Бджілка

Бджілка з джемеликом дзижчать,
дитинчат дзижчати вчать.
— Дзи-дзи-дзи та джи-джи-джи
як бджола, — і ти скажи.

Легенда.

Бджолу завжди дуже шанували; вважалося, що вона походить з раю. Її називали "Божою пташкою", а мед вважали освяченим, дуже часто використовували для лікування різних хвороб. За давніми переконаннями, бджоли водитимуться лише у того, у кого спокійна, доброзичлива вдача.

Казки.

Як бджола стала золота

Летіла Бджола й побачила гарбузову квітку. А гарбузова квітка велика-велика. Залізла Бджола в квітку та й набирає солодкого соку. Набрала, вже пора й летіти. Та захотілося Бджолі роздивитися квітку. Довго мандрувала вона між пелюстками. Насипалось жовтого пилку на її крильця — й стала Бджола золота-золота. Летить Бджола до вулика, а сторож її не пускає.

— Ти чужа, — каже сторож, — он яка ти жовта.
— А глянь, скільки я меду несу, — каже Бджола.
— Тепер я впізнав тебе, — зрадів сторож, — ти наша. Ти золота.

Бджілка Жу-Жу

Одного весняного ранку народилася маленька бджілка Жу-Жу. Вилетівши з вулика та озирнувшись, вона промовила: "Ой! Як добре навкруги! Все таке зелене та пахуче". Неподалік було багато квітів — ціла галявина. Але Жу-Жу здалося, що одна красива невеличка Квіточка їй всміхнулася. Коли вона підлетіла до неї, Квіточка сказала: "Давай дружити, мені буде дуже приємно". Жу-Жу погодилася: "Будемо друзями!" Цілий день товаришки сміялися та раділи сонячним промінчикам, а під кінець дня квіточка подарувала бджілці квіткового нектару. Повернувшись у вулик, вона заснула дуже щасливою і усміхненою. Наступного дня подружки квіточки захотіли також дружити з Жу-Жу. Кожна з них запрошувала Жу-Жу погостити та повеселитися. За це їй давали краплинку солодкого цілющого нектару.

Одного ранку Жу-Жу як завжди прилетіла до Квіточки і побачила, що в неї зламана ніжка. "Що сталося?" — запитала бджілка. "Вночі був сильний вітер і в один із сильних поривів вітру моя ніжка не витримала і зламалася..." — відповіла Квіточка та вронила невеличку сльозу з листочка. "Не переживай, я тобі допоможу вилікуватися!", — і полетіла до друзів по допомогу. Цілий тиждень день-у-день бджілка прилітала та лікувала бджолиним воском та нектаром ніжку, який давали їй подружки — квіточки. І одного ранку прокинувшись бджілка побачила веселу та усміхнену Квіточку, яка запрошувала її погратися на галявині разом з іншими квіточками.

Промайнуло літо. Прийшла осінь. Бджілка та квіточка засумували, бо настав час розлучатися на зиму і йти лягати спати. Заснувши, товаришки побачили один і той самий

сон: про зустріч наступною весною, про веселих та надійних друзів, котрі приходять на допомогу в скрутну годину.

Як джміль нагодував бджолу

У конюшини квіти — мов дзвіночки. Але дуже довгі. Десь у глибині дзвіночка стоїть кухлик із солодким конюшиновим нектаром. Прилетіла на дзвіночок Бджола, спробувала дістати своїм хоботком, та дарма.

Сидить Бджола й плаче. Коли це летить Джміль — "Ж-ж-жу..." Розповіла йому Бджола про своє горе.

— Добре, я допоможу, — каже Джміль.

Занурив у конюшиновий дзвіночок свій довгий хоботок. Висмоктав нектар із кухлика.

Підлетіла до нього Бджола, простягла свій хоботок. Джміль дав їй півкулика. Подякувала Бджола та й полетіла.

З того часу Джміль і Бджола приятелюють.

Казочка про бджілку, на солодкий сон

Жила собі бджілка. А жила вона у вулику-хатинці, змайстрованій з гладеньких пахучих дощочок. Жила вона у вулику не одна, а разом з великою дружною сім'єю бджіл-трудівниць.

Сонячним травневим ранком бджілка виповзла з вулика через льоток — дірочку у передній стінці вулика. Стала на прильотну дощочку, відштовхнулася ніжками, замахала крильцями і злетіла у повітря. Ж-ж-ж... Ж-ж-ж, — гуділи крильця бджілки. Піднявшись вище вона роздивлялася, де цвітуть яскраві, красиві квіти, принохувалася, звідкіля пахне квітковим нектаром.

Побачила вдалині просторі луки, вкриті різнобарвними квітами, і полетіла туди... Ж-ж-ж... Ж-ж-ж...

Все ближче луки, все запашише повітря... Ж-ж-ж... Ж-ж-ж... — летить бджілка... Вона вибрала жовту, кольору сонця, запашну квіточку, підлетіла до неї, жу — сіла. Встала свій хоботок у квітку і, п'яніючи від задоволення, почала висмоктувати солоденький, надзвичайного смаку і поживи квітковий нектар.

Вибравши увесь нектар, бджілка пересіла на іншу квітку — жу! Це була запашна біла квіточка, і бджілка висмоктала нектар і з неї. Перелетіла на синю квіточку — жу! І так перелітала на нові і нові квіточки, поки не наповнила зобчик, міхурець, що є в її тільці для накопичення нектару. Тоді вона піднялася у повітря і полетіла додому, до свого вулика. Ж-ж-ж... Ж-ж-ж... — гуділи крильця бджілки. Ще здалеку вона побачила галявину, де стояла її пасіка, і свою рідну хатинку — жовтенький вулик. Жу — сіла бджілка на прильотну дощочку і через дірочку-льоток заповзла до вулика. Знайшла ще не заповнену нектаром комірчку у стільнику і випустила туди зібраний нектар через свій хоботок.

Бджілка знову виповзла з вулика, полетіла і побачила, що сонце вже освітило простору галявину у лісі, всю вкриту лісовими квітами. Вона набрала з них медового нектару і — ж-ж-ж, ж-ж-ж — принесла його до вулика. Тільки випустила нектар у комірчку, як трапилася надзвичайна подія. Миша-полівка прогризла у вулику дірку і залізла в нього, щоб украсти меду, зібраного бджолами.

Що тут сталося! Обурені бджоли загуділи, задзиччали, гуртом напали на мишу і стали її жалити своїми жалами. Коли бджола встромляє у когось своє жало, то воно від-

ривається від її черевця і тому сама вона гине. Та бджоли думали так: "Якщо не ми, то хто захистить нашу домівку!", і жалили, жалили, жалили... Миша аж запискотіла від болю і хутко вискочила геть з вулика через прогризену нею ж дірку. А бджілки швиденько заліпили ту дірку прополісом – духмяним клеєм, назбираним ними на рослинах.

Літо було у розпалі... І ось одного разу, коли бджілка летіла за нектаром, вона побачила поле незвичайної краси... То було ціле море квітучої гречки. Білі квіточки на зеленувато-коричневих стеблинках наповнювали повітря духмяним ароматом. Бджілка негайно повернулася до свого вулика і почала танцювати на стільнику. Мовою бджіл такий танок означає, що неподалік є багато нектару. Наша бджілка разом з сестричками полетіла до гречаного поля. Всі вони набрали багато нектару і з цим солодким добутком повернулися до вулика. Багато комірок у стільниках вулика вщерть заповнилися нектаром. До них підповзали молоді бджоли. На їх тільцях є віск. Цим воском вони закупорюють комірочки стільника, щоб мед в них добре зберігався.

Так бджілки працюють і працюють усе літо... Запасують мед, готуються до холодної зими.

Солодких снів вам, любі діти...

Українська народна пісня "Бджілка".

Ой ти, рання бджілко,
Рано в полі літала,
Рано в полі літала,
Різноцвіт-траву в полі рвала.
Різноцвіт-траву в полі рвала
Та в пучечки в'язала,
Та в пучечки в'язала.
А звивши віночок,
Та пішла в таночок,
Та пішла в таночок
У вишневий садочок.

Інтерактивна вправа. Метод "ПРЕС".

– Чи можемо ми назвати бджіл корисними комахами?

Учням роздати картки, у яких зазначено чотири етапи методу "ПРЕС":

Позиція: "Я вважаю, що ...";

Обґрунтування: "... тому що ...";

Приклад: "... наприклад ...";

Висновки: "Отже, (тому) я вважаю ...".

VII. Рефлексія.

Огляд ідей, що були відкриті учнями.

VII. Підсумок екскурсії.

1. Інтерактивна вправа "Мікрофон".

– Що нового ви дізналися під час екскурсії до саду?

– Що найбільше вразило?

– Чи раді знайомству з друзями яблуньки?

2. Інтерактивна вправа "Незакінчене речення".

Бджоли – комахи

Бджілки живуть у

На квіточках вони збирають

За розміром бджілки

Ніжок у неї ... , а очей

Ці комахи розрізняють такі кольори

Бджолиний хліб називають

Головний член бджолиної сім'ї

У бджолиних сім'ях є ледарі – це

З настанням холодів бджоли

VIII. Повернення до класу.

IX. Домашнє завдання.

Творча робота.

Намалювати малюнок на тему "Бджілка на яблуневій квіточці".

Написати твір-мініатюру на тему "Бджілка-трудівниця".

Твори учнів.

Як неслухняна Бджілка стала слухняною

Одного дня Мама-Бджілка сказала своїй донечці, неслухняній Бджілці:

– Дивись, сьогодні далеко не відлітай від вулика, бо буде гроза. Та неслухняна Бджілка не послухала маму і полетіла далеко до лісу. Їй здавалося, що у лісових квітах значно більше меду, як у тих, що біля вулика. Неслухняна бджілка так захопилася збиранням нектару, що не почула, як зійнявся вітер, насунули хмари, почало гриміти. Вона опам'яталася лише тоді, як їй на плечі впала велика дошова крапля. Заметушилася Бджілка, та до вулика далеко. Аж тут лісовий дзвіночок промовив:

– Ховайся, Бджілко, до мене в квіточку. Зраділа Бджілка, сховалася, перечекала негоду. А як виглянуло сонечко, подякувала лісовому дзвіночку і повернулася до вулика. З тих пір вона стала розумною і слухняною Бджілкою.

Умалатова З.

